

Agapanthia intermedia Ganglbauer, 1884 - Ny træbuk i Danmark (Coleoptera, Cerambycidae)

Agapanthia intermedia Ganglbauer, 1884 - First record in Denmark (Coleoptera, Cerambycidae)

Mogens Hansen¹ & Ole Mehl²

¹ Saltunavej 7, DK-3751 Østermarie e-mail: mogens@saltuna-bornholm.dk

²† Birkildvej 18, Asp, DK-7600 Struer

Abstract

Agapanthia intermedia Ganglbauer, 1884 is recorded as new to Denmark 2014 found in Sølsted Mose near Tønder, Southern Jutland.

Fund

Under en botanisk ekskursion til den fredede Sølsted Mose nord for Tønder i juni 2014 blev jeg - Mogens Hansen - opmærksom på et lille overdrev umiddelbart syd for mosen, som ud fra et billebmæssigt synspunkt så ganske interessant ud: et sandet/gruset område med en ret sparsom, lav bevoksning mellem spredt træopvækst (Fig. 1.) Området blev besøgt nogle dage senere,

Fig. 1. Området ved Sølsted mose (foto: Vibeke Mølgaard) og *Agapanthia intermedia* Gglib. på blåhat (foto: Ole Mehl).

hvor det blev ketsjet løseligt igennem, og der blev banket på træbevoksningen.

Et gennemsyn af indholdet i glasset nogle dage efter hjemkomsten afslørede en smuk, blålig metallisk, ca. 10 mm lang træbuk, som var helt ukendt for mig. Slægten *Agapanthia* Audinet-Serville, 1835 var det imidlertid ikke vanskelig at identificere, da den bl.a. er kendetegnet ved de 12-leddede følehorn. Og »Danmarks Fauna, bd. 73« (Hansen, 1966) ledte mig frem til, at det kunne være *A. violacea* (Fabricius, 1775), som dog beskrives som ikke særlig forventelig i Danmark. Ole Mehl fik tilsendt et billede, og han var straks sikker på, at det drejede sig om den nærtstående art *Agapanthia intermedia*. Da han besøgte lokaliteten nogle dage senere og fandt yderligere nogle eksemplarer, bekræftedes bestemmelsen. *Agapanthia intermedia* adskiller sig fra *A. violacea* bl.a. ved forskel i behåringen. Denne er hos *A. intermedia* især mod spidsen af vingedækkerne tydelig, hvorfor den på dansk passende kunne hedde langhåret blåhatbuk (Fig. 2), da den netop derved kan skelnes fra *A. violacea*, hos hvilken vingedækkerne overalt er så fint behårede, at de for det blotte øje synes ubehårede.

Integration i Danmarks Fauna og beskrivelse

Arten kan bestemmes ved i »Danmarks Fauna 73« (Hansen, 1966) s. 137 efter linje 3 at indsætte følgende bestemmelsesnøgle, hvor der er medtaget bestemmelse af den i Danmark endnu ikke fundne art *A. violacea*.

Oversigt over arterne

- 1 Kroppen metallisk skinnende, blå, grøn eller violet, 2.
- Kroppen sort med svagt, sortgrønt metalskær og gullig filtbehåring
..... 1. *villosoviridescens*
- 2 Oversidens behåring yderst fin og næppe synlig..... *violacea*
- Oversiden, især mod spidsen af dækvingerne, tæt og synligt hvidligt behåret 2. *intermedia*

Den metalliske kropsfarve er ens for de to arter *A. violacea* og *A. intermedia*.

2. *Agapanthia intermedia* Ggib. (Fig. 2). Kroppen er slank, metallisk skinnende. Følehornene er længere end kroppen på både han og hun - længst hos hannen. Dækvingernes behåring er tydelig, især bagtil. Slægtens arter kan i kraft af de 12-leddede følehorn ikke forveksles med andre danske arter af træbukke. Hoved og pronotum er finere punkteret, mens vingedækkerne er grovere punkteret end hos *A. violacea*. Desuden har *A.*

Fig. 2. *Agapanthia intermedia* Ggbl. ca. 9 mm (foto: Mogens Hansen)

intermedia undertiden antydning af 3 hvidt behårede striber på pronotum. Den sikreste ydre adskillelse af de to arter er dog forskellen i behåringen.

A. intermedia er i litteraturen oprindeligt beskrevet som en variation af *A. violacea*, som den ligner meget, men bl.a. forskelle i larvemorfologien hos de to arter taler for, at *A. intermedia* er en selvstændig art, og formodentlig er de bl.a. i Hansen, 1966 omtalte fund i Tyskland af *A. violacea* alle *A. intermedia*. Arten forekommer i Central- og Østeuropa, Rumænien og Slovakiet og længere østpå gennem Rusland.

Levevis og udbredelse

A. intermedia foretrækker tørre og varme levesteder og findes ved volde, diger, tørre marker med sandet bund og solrige skovbryn. Arten lever monofagt på blåhat (*Knautia arvensis*) til forskel fra *A. violacea*, der lever på et bredere spekter af planter.

A. intermediarum's forekomst i Danmark er ikke overraskende, idet den har spredt sig op gennem Europa de senere år og er fundet i Slesvig-Holsten tæt ved grænsen. Den er da nu også fundet andre steder i Danmark på tilsvarende tørre og varme lokaliteter som den ved Sølsted Mose, hvor det første fund blev gjort.

Ud over det første fund 16.6.2014 i Sølsted Mose er der gjort følgende fund af arten:

- Sølsted Mose (SJ) genfundet 21.6.2015 i stort antal af flere samlere.
- Revlsmose (SJ), 1 eks. 7.7.2015, M. Holm.
- Gyttegård Plantage (WJ), 1 eks. 6.7.2015, O. Vagtholm-Jensen.
- Billund (WJ), 2 eks. 18.7.2015, O. Vagtholm-Jensen
- Frederikshåb Plantage (WJ), 1 eks. 21.7.2015, O. Vagtholm-Jensen

Alle fund er gjort på blåhat.

Der er ingen tvivl om, at arten er under spredning og vil dukke op på flere lokaliteter fremover.

Larvens biologi

Larveudviklingen hos samtlige kendte *Agapanthia*-arter foregår i stænglen eller roden af levende urter. Listen af kendte værtsplanter for slægten *Agapanthia* er lang: fra små tidselarter til kraftige og høje kongelys-arter. En del *Agapanthia*-arter er monofage, mens andre har et bredt udvalg af værtsplanter at vælge imellem. Den hidtil eneste kendte art for vores fauna: *Agapanthia villosoviridescens* (DeGeer, 1775) er en udpræget polyfag art. Blandt dens værtsplanter kendes så forskellige arter som: rød hjortetrøst

(*Eupatorium purpureum*), kærtidsel (*Cirsium palustre*), vild kørvel (*Anthriscus silvestris*) og stor nælde (*Urtica dioica*).

Den nu for vort land nye art: *Agapanthia intermedia* Ganglbauer, 1883 tilhører derimod den monofage gruppe og har blåhat som eneste værtsplante.

Da larveudviklingen må tilpasse sig værtsplantens livsmønster, findes der arter, hvor imagines er fremme tidligt om foråret, for at æglægningen kan foregå på det tidspunkt, hvor de celler, som udgør værtsplantens stængel, endnu er i vækst. Når plantens vækst aftager, det vil sige på det tidspunkt, hvor planten blomstrer, sker der en reduktion af støttecellernes vandindhold, hvorved planten bliver stivere og fastere end før. Der er nu skabt ideelle livsbetingelser for udviklingen af larven. Når larven har gnavet sig frem til stængelhulheden, begynder den at æde af de celler, som udgør stængelhulhedens indre overfladeceller. Disse celler er så energirige, at larven i løbet af få uger er fuldt udvokset. Larven er i kraft af sin behåring og runde kropsform samt specielle flade bagkropsled i stand til hurtigt at bevæge sig op og ned i stængelhulheden. I det område af plantestænglen, hvor larven færdes, bliver alt plantevæv ædt undtagen den træede og tørre ydre del. Det betyder at stængelhulhedens diameter øges i takt med at larven vokser. Herved får den mulighed for at bevæge sig frit op og ned i en stor del af stænglen. Forud for forpupningen bliver det område, der vælges som puppekammer, i hver ende afsnøret med lange grove gnavspåner, så indtrængende ubudne gæster ingen mulighed har for at forstyrre eller æde puppen.

Hos *Agapanthia villosoviridescens* kan forpupningen finde sted såvel i stænglen som i roden af værtsplanten. Hos *Agapanthia intermedia* findes området for puppelejet derimod altid i stænglen, som oftest i den centrale del. Forpupningen finder sted i sensommeren. I forsommeren det følgende år sker klækningen. Imago bryder ud af puppelejet umiddelbart før værtsplanten blomstrer; nu er forholdene for æglægning optimale. I denne periode opsøger imagines blomstrende værtsplanter, hvor den findes på stænglerne (Fig. 3). Her finder parring og efterfølgende æglægning sted, og en ny cyklus kan tage sin begyndelse.

Da nogle plantearters livscyklus begynder tidligere end andres, vil det naturligvis betyde, at visse *Agapanthia*-arter er tidligere fremme end andre. I Middelhavsområdet findes der enkelte arter, som er fremme så tidligt som februar, mens andre først ses i begyndelsen af juni. *A. villosoviridescens* ses fremme fra slutningen af april til midten af juni. *A. intermedia* er først fremme noget senere, da blåhat er en højsommerplante med blomstringstid fra juni til

Fig. 3. *Agapanthia intermedia* Sølsted mose 19.6.2015 (foto: Finn Krone)

slutningen af juli eller endnu senere. Arten fandtes i Sølsted mose i stort antal medio juni 2015, men flere af de danske fund er gjort så sent som i juli.

Tak

Tak til Mathias Holm (Fugle og Natur) og Ole Vagtholm-Jensen for oplysninger om fund af *Agapanthia intermedia*, Tak til Vibeke Mølgaard og Finn Krone for foto. Palle Jørum takkes for gennemlæsning og faglige input til manuskriptet.

Litteratur

- Freude, H, Harde, H.K.W (Hrsg.), Lohse, G.A (Hrsg.), 1966: Die Käfer Mitteleuropas. Band 9. Cerambycidae Chrysomelidae, Spektrum Akademischer Verlag, München
Koch, K., 1992: Die Käfer Mitteleuropas. Band 3: Ökologie, Goecke & Evers, Krefeld
Hansen, V., 1966. Biller XXII. Træbukke (larverne ved Sv.G. Larsson) – Danmarks Fauna 73. 228 pp.